

Waldemar Wesoły

Strajk w katolickiej doktrynie społecznej

Nurt SVD 46/2 (132), 175-193

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Strajk w katolickiej doktrynie społecznej

Waldemar Wesoły SVD

Ur. 1941 w Raszowej na Śląsku Opolskim. Świącena kapłańskie 1968. Prof. UWM, dr hab. pastoralista i socjolog. Studia specjalistyczne w Warszawie (ATK) i Bonn (Uniwersytet). Od 1974 nauczyciel socjologii, katolickiej nauki społecznej i teologii pastoralnej w Mi-syjnym Seminarium Duchownym w Pieniężnie. 1992-2008 wykładowca socjologii w Phil.-Theol. Hochschule St. Augustin k/Bonn. Od 2000 pracownik naukowy Wydziału Teologii UWM w Olszynie. Autor licznych publikacji naukowych i duszpasterskich.

Wstęp

Strajk dotyka nie tylko pracobiorców, lecz także pracodawców. Nie ulega wątpliwości, że z natury swej stanowi zło społeczne, jednakże nie powoduje jego negatywnej kwalifikacji moralnej. Ogólnie można powiedzieć, że polega na zbiorowym, dobrowolnym zaprzestaniu pracy przez pracowników i odmowie jej podjęcia do czasu uzyskania korzystnych dla pracobiorców obietnic od pracodawców. Jest to forma protestu, polegająca na powstrzymaniu się pracowników od pracy w celu rozwiązania sporu¹, lub sporów z pracodawcą i zrealizowania wspólnych żądań, najczęściej ekonomicznych. Krótko mówiąc, zazwyczaj „strajk jest związany z żądaniem podniesienia płacy”².

Ze strajkiem może się wiązać tzw. lokaut. Lokaut (ang. *lockout*) jest odpowiedzią pracodawców na podjęcie i przedłużanie akcji protestacyjnej przez zatrudnionych. „Lokaut to zamknięcie przedsiębiorstwa i zwolnienie pracowników w celu zmuszenia ich do przyjęcia gorszych warunków pracy, zwykle w odpowiedzi na strajk”³. Z punktu widzenia związków

¹ Por. D. Jaroń, *Strajk*, www.mfiles.pl/pl/index.php/Strajk [dostęp: 2.03.2012].

² W. Piwowarski (red.), *Słownik katolickiej nauki społecznej*, Warszawa 1993, s. 174.

³ E. Sobol (red.), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1999, s. 663.

zawodowych lokaut robotników przez przedsiębiorców jest niemoralny, ponieważ jest on wyrazem ich wykorzystywania przez przedsiębiorców i uderza w prawo do pracy, które jest podstawowym prawem człowieka.

Strajki mają swoją historię (1) i typologię (2). O strajkach jest mowa w dokumentach kościelnych, zwłaszcza w społecznych encyklikach papieskich, w soborowej konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes* oraz w Katechizmie Kościoła Katolickiego (3). Strajkami zajmują się przede wszystkim podręczniki katolickiej nauki społecznej (4). Dobrze rozumienie pojęcia strajku i lokautu leży w interesie pracobiorców, kompetencji związków zawodowych oraz satysfakcji pracodawców.

1. Historia strajków

Strajki mają bogatą historię. Zrodziły się z niezgody na poniżenie i upokorzenie. Pracownicy – ci, którzy produkują – przeciwstawiają się pracodawcom – tym, którzy mają kapitał i ich zatrudniają. Pierwszy znany w historii strajk miał miejsce w Egipcie w 1159 roku p.n.e. Pracę przerwali zatrudnieni przy budowie królewskich grobów za panowania Ramzesa III. Od osiemnastu dni nie dostali wynagrodzenia w postaci zboża. Z tego wydarzenia pozostał napis na papirusie: „Jesteśmy głodni”. Inny dokument z roku 1329 n.e. mówi o strajku czeladników rymarskich we Wrocławiu⁴. Pierwszy w historii Ameryki Północnej strajk robotniczy i polityczny wywołali polscy rzemieślnicy w Jamestown w 1619 roku. Przyczyną była decyzja ówczesnego gubernatora, który w przygotowywanych wyborach do nowo utworzonego Zgromadzenia Ogólnego Wirginii prawo głosu przyznał wyłącznie kolonistom pochodzenia angielskiego. Spór został szybko zażegnany, a żądania polskich robotników spełnione⁵.

Na początku XVI wieku w Lyonie pracę przerwali drukarze. Chcieli przepędzić nieznośnego pracodawcę i „obłożyć zakazem” tych, którym przyszłoby na myśl, że mogliby go zastąpić⁶. W Londynie w 1889 roku do strajku przystąpili dokerzy. Robotnicy w liczbie 180 000 żądali podwyżki płacy (minimum 2 szylingi na dzień). Wielkim osiągnięciem skończył się strajk 90 000 górników w Zagłębiu Ruhry w 1889

⁴ Por. *Die ersten Streiks*, www.de.wikipedia.org/wiki/Streik#Die_ersten_Streiks [dostęp: 15.03.2012].

⁵ Por. *Strajk polskich rzemieślników w Jamestown w 1619 roku*, www.pl.wikipedia.org/wiki/Strajk_polskich_rzemie%C5%9Blnik%C3%B3w_w_Jamestown_n_w_1619_roku [dostęp: 20.03.2012].

⁶ Por. M. Rebéroux, *Historia strajku jako odmowy i zdobyczy*, tłum. Z.M. Kowalewski, www.lewica.pl/index.php?id=21208&tytul=Kuro%F1:-My%B6l-musi-by%E6-wolna [dostęp: 20.03.2012].

roku, który doprowadził do powstania Górniczych Związków Zawodowych. W Hamburgu w 1896 roku doszło do strajku pracowników stoczni – brało w nim udział 16 000 robotników, a protest przerodził się w strajk generalny i trwał jedenaście tygodni. Stoczniovców poparli pracownicy przemysłu odzieżowego. Doszło do ulicznych walk, interweniowała policja, było dużo rannych, a jeden człowiek zginął⁷.

Jeśli w XIX wieku strajki były „jedną z przyczyn powstania robotniczych związków zawodowych”⁸ – to w XX wieku stały się polem walki związków zawodowych o prawa pracownicze. „W 1906 roku we Francji zarejestrowano 13 tysięcy strajków i 440 tysięcy strajkujących. Pierwszomajowa kampania na rzecz pracy na trzy zmiany ośmiogodzinne, wszczęta przez młodą i żywotną Powszechną Konfederację Pracy (CGT), przyniosła owoce. Są to czasy wielkości ruchu związkowego”⁹. W Anglii, w 1926 roku, doszło do ogólnokrajowego strajku powszechnego. Wzywało do niego Brytyjskie Zjednoczenie Związków Zawodowych (Trades Union Congress). Strajkowano przede wszystkim przeciwko właścicielom kopalni, którzy wprowadzali obniżki płac i przedłużali czas pracy. Rząd przeciwko robotnikom wysłał wojsko¹⁰.

Historia Polski XX wieku upłynęła pod znakiem strajków. Polskie strajki wzorowały się na przedsięwzięciach tego typu w krajach zachodnich. Strajki organizowali robotnicy, chłopci, uczniowie, studenci, nauczyciele, pacjenci, pielęgniarki, lekarze, nawet policjanci i strażacy. „Polskie strajki zmieniły losy świata, rozpoczynając erozję systemu komunistycznego. Trudno wskazać inny kraj, na którego najnowszej historii strajki odcisnęły takie piętno, jak na dziejach Polski”¹¹.

W latach 1901-1902 doszło do strajku uczniów we Wrześni. Skierowany był przeciw germanizacji szkół, głównie przeciw modlitwie i nauce religii w języku niemieckim. Obejmował również protest rodziców przeciw biciu dzieci przez pruskie władze szkolne. Przywódcą duchowym strajku był ksiądz Jan Laskowski. Uczestników tych zajęć władze niemieckie ukarały więzieniem i grzywnami. Brutalne prześladowania dzieci polskich we Wrześni przez pruski rząd spowodowały jednak odwrotny skutek. Polski opór przeciwko germanizacji wzmocnił się jeszcze bardziej, a Polacy we wszystkich zaborach zjed-

⁷ Por. *Weitere Geschichte der Streiks*, www.de.wikipedia.org/wiki/Streik [dostęp: 24.03.2012].

⁸ Cz. Strzeszewski, *Praca ludzka. Zagadnienie społeczno-moralne*, Lublin 1978, s. 97.

⁹ M. Rebérioux, *Historia strajku...*, dz. cyt.

¹⁰ Por. *Weitere Geschichte der Streiks*, art. cyt.

¹¹ Ł. Kamiński, *Strajk polski, „Wprost”*, nr 5, 2002, www.wprost.pl/ar/12176/Strajk-polski/?O=12176&pg=0 [dostęp: 24.03.2012].

noczyli się. Przeciw brutalnej germanizacji polskich dzieci protestowali Maria Konopnicka oraz Henryk Sienkiewicz¹².

Kolejne fale protestów szkolnych przypadły na lata „polskiej rewolucji 1905-1907”. Objęły one wszystkie środowiska przechodząc z czasem w strajk powszechny. W II Rzeczypospolitej największe strajki ekonomiczne wystąpiły w latach 1918-1919, podczas hiperinflacji (1923) oraz światowego kryzysu gospodarczego (1929-1933). Organizowano też strajki polityczne. W roku 1937 odbył się strajk nauczycielski i chłopski. W czasach PRL strajki pracownicze na ogół ukrywano przed opinią publiczną w myśl lansowanej tezy, że w ustroju socjalistycznym brak jest dla nich podłoża społecznego, a jednak strajki występowały i było ich sporo. W latach 1945-1946 strajkowano z powodu złego zaopatrzenia na Śląsku, w Łodzi i na Wybrzeżu. W 1951 roku strajkowali górnicy w Zagłębiu Dąbrowskim. Największe żądania ekonomiczne i polityczne wysuwał „Poznański Czerwiec” (1956), studenckie wydarzenia marcowe (1968), wydarzenia grudniowe na Wybrzeżu (1970), protesty w Radomiu i Ursusie (1976) oraz strajki po wprowadzeniu stanu wojennego (13 grudnia 1981)¹³.

Największe akcje protestacyjne, o znaczeniu społecznym, miały miejsce w latach 1980-1981. Strajkowali stoczniowcy (Gdańsk, Szczecin), hutnicy (Nowa Huta), górnicy (Jastrzębie Zdrój), chłopi (Bieszczady, Bydgoszcz)¹⁴. Strajk objął właściwie cały kraj. Największe znaczenie miał lipcowy strajk powszechny w Lublinie, który objął 150 zakładów z pięćdziesięcioma tysiącami pracowników. Stała się komunikacja miejska i koleje. W końcu sierpnia strajkowało ponad osiemset tysięcy ludzi z siedmiuset zakładów w ponad połowie z 49 województw. Władze starały się doraźnie uspokoić sytuację wycofaniem nowych cen i obietnicami niewielkich podwyżek. Strajk stoczniowców w Gdańsku miał ambicje nie tylko ekonomiczne, ale także społeczne. Na czele strajkujących stanął elektryk Lech Wałęsa. W nocy z 16 na 17 sierpnia 1980 roku „powstał Międzyzakładowy Komitet Strajkowy (MKS), który sformułował listę 21 postulatów, a wśród nich siedem politycznych. Najważniejszym był postulat pierwszy – żądanie utworzenia niezależnych od partii związków zawodowych, a poza nim – zagwarantowanie prawa do strajku, przestrzeganie wolności słowa, uwolnienie więźniów po-

¹² Por. *Strajk dzieci wrzesińskich*, www.pl.wikipedia.org/wiki/Strajk_dzieci_wrzesi%C5%84skich [dostęp: 25.03.2012].

¹³ Por. *Strajki w Polsce*, www.encyklopedia.interia.pl/haslo?hid=105070 [dostęp: 25.03.2012].

¹⁴ Por. T. Sopol, *Niezależny Ruch Chłopski „Solidarność” w Polsce południowo-wschodniej w latach 1980-1989*, Przemysł 2000, s. 31-74.

litycznych i podjęcie działań w celu wyprowadzenia kraju z kryzysu. 21 Postulatów Gdańskich stało się w ciągu paru dni dekalogiem zbuntowanego, ogarniętego strajkami kraju. Wzrastało poczucie siły i wspólnoty. Nigdy jeszcze w Polsce powojennej nie występowano na taką skalę i co najważniejsze – tak solidarnie. Strajkującym przez cały czas towarzyszył tłum otaczający Stocznę – stając się niejako dodatkowym gwarantem bezpieczeństwa. Ludzie szli pod Stocznę tak, jak przed rokiem na spotkanie z Papieżem – manifestując swój udział we wspólnocie¹⁵. 31 sierpnia 1980 roku powstał Niezależny i Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”¹⁶. Było to największe zwycięstwo w dziejach powojennej Polski. Zwyciężyła wolność, prawda i sprawiedliwość w państwie, które rządziło za pomocą zniewolenia, posługując się kłamstwem i obłudą. Zwycięstwo stało się faktem.

Radość zwycięstwa przerwał stan wojenny. Zaczęły się represje wobec „Solidarności”. Strajki okupacyjne łamano zbrojnie siłami milicji i wojska. W kopalni „Wujek” zginęło dziewięciu górników. Strajkujących wyrzucano z pracy i więziono. „Solidarność” przeszła do podziemia. Chociaż stan wojenny został zniesiony 22 lipca 1983 roku, niepokoje społeczne nie ustały. Na przełomie kwietnia i maja 1988 roku przez Polskę przeszła kolejna fala strajków. W Stoczni Gdańskiej doszło do strajku okupacyjnego, do którego wezwał Lech Wałęsa. Pomiędzy rządzącymi i przedstawicielami opozycji doszło do „Obrad Okrągłego Stołu”. Wynegocjowano ponowną rejestrację NSZZ „Solidarność”. Ustalono pakiet reform politycznych, spośród których najważniejsze było prawo do obsadzenia w drodze wolnych wyborów 1/3 miejsc w Sejmie oraz wolne wybory do nowo powołanego Senatu. Wybory do Parlamentu 4 czerwca 1989 roku przyniosły komunistom druzgocącą klęskę. Społeczeństwo po raz pierwszy w powojennej Polsce dopuszczone zostało do udziału we władzy. Kandydaci „Solidarności” zdobyli 160 miejsc w Sejmie (niemal wszystkie mandaty, jakie mogli obsadzić) i 99 miejsc w Senacie. Taki wynik wyborów oznaczał w Polsce koniec komunizmu – powołanie pierwszego niekomunistycznego rządu w bloku sowieckim, zniesienie cenzury, wejście na drogę budowy demokracji. Między sierpniem 1980 a listopadem 1989 roku dokonał się największy pokojowy przewrót w powojennej Europie. W następstwie poczynań polskiej „Solidarności” runął berliński mur – symbol pojałtańskiego podziału Europy¹⁷.

Po 1989 roku strajki w Polsce mają głównie charakter ekono-

¹⁵ A. Wancierz-Gluza, „Solidarność” a systemowe przekształcenia Europy Środkowo-Wschodniej, www.solidarnosc.gov.pl/files/rola_solidarnosci/rola_solidarnosci_pl.doc [dostęp: 27.03.2012].

¹⁶ Por. I. Łapiński (red.), *Gdańsk – Sierpień 1980*, Warszawa 1981, s. 159-173.

¹⁷ Por. A. Wancierz-Gluza, „Solidarność” a systemowe przekształcenia..., art. cyt.

miczny – w latach 2007-2011 w różnych częściach Polski odbyły się strajki pielęgniarek i położnych.

2. Typologia strajków

Każdy strajk musi mieć uwarunkowania prawne. „W polskim prawie przepisy regulujące strajki zawarte zostały w dwóch aktach prawnych: w ustawie o związkach zawodowych z 1991 roku oraz w ustawie o rozwiązywaniu sporów zbiorowych, również z 1991 roku. Strajkiem zgodnym z literą prawa nazwiemy działanie pracowników zmierzające do rozwiązania sporu zbiorowego z pracodawcą lub pracodawcami dotyczącego m.in. warunków pracy, płac lub świadczeń socjalnych oraz praw i wolności związkowych pracowników lub innych grup, którym przysługuje prawo zrzeszania się w związkach zawodowych. Strajk ogłasza się wtedy, kiedy większość z co najmniej 50% pracowników zakładu pracy poprze w drodze głosowania wnioszek o jego rozpoczęciu. Strajk może zostać rozpoczęty najwcześniej pięć dni po jego ogłoszeniu”¹⁸.

Jeśli chodzi o osoby bez prawa do strajku, to należą do nich także księża, którym nie wolno także tworzyć związków zawodowych. Mówi o tym Watykańska Kongregacja Duchowieństwa w Deklaracji z 8 marca 1982 roku. Może się jednak zdarzyć, iż księża sympatyzują ze strajkującymi. „W Nowym Jorku grupa 31 księży, zatrudnionych w szpitalach oraz przy placówkach policji i straży pożarnej, utworzyła organizację syndykalną, powołaną do obrony jej interesów zawodowych i negocjacji z pracodawcami”¹⁹.

Strajk „dozwolony” może przybrać różne formy. Kryteriów wyodrębnienia strajków jest dużo, ale trzy najważniejsze sprowadzają się do: załamania strajku, załagodzenia strajku bądź zastąpienia strajkujących pracowników przez personel kierowniczy. Konfliktowym rozwiązaniem jest zastąpienie strajkujących pracowników przez osoby nowo zatrudnione²⁰.

Najbardziej znana typologia strajków uwzględnia strajk ekonomiczny, polityczny i mieszany. „Ekonomiczny strajk ma na celu wywalczenie poprawy warunków pracy i podwyżkę płac. Polityczny natomiast polega na przyjęciu przez państwo określonej opcji politycznej i przeprowadzeniu oczekiwanych przez robotników zmian. Kiedy zaś cele ekonomiczne korespondują z celami politycznymi, wtedy ma się do czynienia ze strajkiem mieszanym”²¹.

¹⁸ D. Jaroń, *Strajk*, art. cyt.

¹⁹ S. Markiewicz, *Chrześcijaństwo a związki zawodowe*, Warszawa 1985, s. 271.

²⁰ Por. A. Bugaj, *Rozwiązywanie sporów zbiorowych*, www.mfiles.pl/pl/index.php/Rozwi%C4%85zywanie_spor%C3%B3w_zbiorowych [dostęp: 28.03.2012].

²¹ J. Koral, *Strajk*, [w:] A. Zieliński (red.), *Encyklopedia nauczania społecznego Jana*

Inna typologia strajków: **legalny** – jest to strajk podejmowany zgodnie ze statutem związków i prawem w państwie; **okupacyjny** – polega na tym, iż protestujący zajmują określone terytorium, budynek, uniemożliwiają dalsze jego funkcjonowanie w danej instytucji, w celu wymuszenia spełnienia swych żądań i postulatów²²; **ostrzegawczy** – polega na krótkotrwałym powstrzymaniu się pracowników od wykonywania pracy, „zgodnie z ustawą z dnia 23 maja 1991 roku o rozwiązywaniu sporów zbiorowych może być zorganizowany jednorazowo i na czas nie dłuższy niż 2 godziny”²³. Strajk **powszechny** (generalny) – „obejmuje równocześnie wszystkie przedsiębiorstwa danej gałęzi przemysłu, określonego regionu czy nawet całego kraju”²⁴. Strajk **rotacyjny** – jest to forma protestu, podczas której strajkujący wymieniają się, np. co 24 godziny dwie nowe osoby zastępują dwójkę głodujących. Strajk **solidarnościowy** – jest to strajk podjęty w obronie praw oraz interesów pracowników, którzy nie mają prawa do strajku, zorganizowany przez związek zawodowy działający w innym zakładzie pracy. Strajk **szkolny** – jest to wszelkiego rodzaju akcja protestacyjna młodzieży szkolnej, gimnazjalnej i akademickiej, wspierana niekiedy przez rodziców, a czasem także przez nauczycieli. Strajk **studencki** – jest formą protestu przewidzianą przez *Prawo o szkolnictwie wyższym*: „Według ustawodawcy strajk studencki polegać ma na powstrzymaniu się od uczęszczania na zajęcia (z możliwością pozostania w uczelni). Może być podjęty wyłącznie przez samorząd studencki lub stowarzyszenie o zasięgu ogólnokrajowym zrzeszające wyłącznie studentów, jeżeli wcześniejsze negocjacje z rektorem lub inne niż strajk formy akcji protestacyjnej nie doprowadziły do rozwiązania konfliktu”²⁵. Strajk **włoski** – polega na tym, że pracownicy nadal wykonują swoje obowiązki, ale w bardzo powolny i dokładny sposób, co powoduje znaczne opóźnienie i straty zakładu pracy. Strajk **angielski** – polega na dezorganizacji pracy poprzez skrupulatne przestrzeganie przepisów. Strajk **japoński** – jest to forma strajku aktywnego, polegająca na wykonywaniu przez pracowników obowiązków służbowych w sposób skrajnie zwiększający ilość produkcji, co w przypadku produkcji taśmo-

---

Pawła II, Radom 2003, s. 495.

²² Por. *Strajk okupacyjny*, www.pl.wikipedia.org/wiki/Strajk_okupacyjny [dostęp: 28.03.2012].

²³ *Strajk ostrzegawczy*, www.pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Strajk_ostrzegawczy&oldid=266481_05 [dostęp: 08.03.2012].

²⁴ F. Kampka, *Istota i zadania związków zawodowych w świetle dokumentów społecznych Kościoła*, Lublin 1990, s. 234.

²⁵ *Strajk studencki*, www.pl.wikipedia.org/wiki/Strajk_studencki [dostęp: 29.03.2012].

wej powoduje przeciążenie systemu i zatrzymanie ciągu pracy. Strajk **polski** – takim mianem określa się połączenie strajku okupacyjnego ze strajkiem głodowym. Ta forma strajku została rozpowszechniona w latach 30. XX wieku na Śląsku. Strajk **chłopski** – jest to akcja protestacyjna zorganizowana przez rolników. Może ona polegać np. na wstrzymaniu dostawy żywności do miast. Strajk **czarny** – występuje wtedy, gdy robotnicy porzucają pracę i obsługę nawet tam, gdzie grozi to nieodwracalnymi następstwami (np. zalaniem kopalni, wygaszeniem wielkich pieców), czyli pracę porzucają nawet pracownicy odpowiedzialni za bezpieczne funkcjonowanie zakładów. Strajk **czynny** – w czasie strajku okupacyjnego robotnicy wznawiają produkcję, sami dystrybuując to, co wyprodukowali (dotyczyć to może także sektora usług, np. szpitali, jak to ma miejsce w Argentynie). Strajk **dziki** (spontaniczny, żywiolowy) – jest to forma protestu pracowniczego cechująca się spontanicznością i bezpośredniością działań, które najczęściej są nielegalne i prowadzą do pacyfikacji przy użyciu służb porządku publicznego. Strajk **głodowy** – w którym protestujący, chcąc wymusić ustępstwa, decydują się nie przyjmować pokarmów, ale godzą się na opiekę lekarską. Ta forma strajku spotykana jest zarówno w przypadku protestów pracowniczych wobec kierownictwa firmy, jak również (choć rzadziej) w przypadkach, kiedy pewna grupa osób usiłuje wymóc na władzach państwowych korzystne dla siebie decyzje. Strajki głodowe zdarzają się niekiedy w takich instytucjach jak więzienie lub w koszarach. Jakkolwiek protest głodowy więźniów i żołnierzy może często skończyć się siłowym jego złamaniem, z dalszymi konsekwencjami karnymi włącznie, to w przypadku pracowników grożą im sankcje dyscyplinarne wynikające ze stosunku pracy, natomiast osoby protestujące w urzędach liczyć się muszą z interwencją służb miejskich i policji²⁶.

Oprócz strajków „w świecie robotników” mogą występować jeszcze inne formy protestu: **sabotaż** – celowe niszczenie sprzętu lub urządzeń celem spowodowania przerwania produkcji; **bojkot** – polega na nawoływaniu do nie kupowania produktów bądź nie korzystania z usług firmy, z którą pracownicy toczą spór; **manifestacja** – przejawia się w masowych wiecach lub przemarszach; **pikieta** – to demonstracja najczęściej mniejszej liczby osób w wybranym miejscu ważnym z punktu widzenia prowadzenia protestu, np. pikieta siedziby władz regionalnych; **okupacja miejsc publicznych** – najczęściej polega na wdarciu się do budynku władz centralnych lub lokalnych lub do sie-

²⁶ Por. A. Lechman-Filipiak, *Anatomia strajku*, www.snycerz.blox.pl/2007/07/Kadratura-kola-II.html [dostęp: 29.03.20].

dziby firmy; **blokada** – polega na demonstracji mającej za cel wstrzymanie transportu towarowego lub osobowego. Taka blokada może się odbyć na drogach, torach kolejowych, a nawet na rzekach; **kampania nieposłuszeństwa** – to tyle, co wcielanie w życie prawa, o które się walczy bez zwracania uwagi na zakazy, ostrzeżenia i reakcje władz, np. politycznych bądź danej korporacji. Wśród jeszcze innych form protestu można wymienić: petycje, noszenie oznak związkowych, noszenie opasek na rękach, oflagowanie zakładów pracy oraz akcje ulotkowe²⁷.

We wstępie już wspomniano, że odpowiedzią pracodawców na strajk pracowników jest lokaut. Jedna z definicji lokautu określa to pojęcie jako „odpowiedź kierownictwa i całego zespołu zarządzania na presje związkowe, w której pracodawca chce utrzymać organizację w ruchu, ale dla pracowników jest ona niedostępna. Poprzez takie zachowanie pracodawcy starają się wpływać na tok rokowań z pracownikami. Stanowi swoistą ochronę majątku firmy przed dewastacją. Jednak może ona nastąpić na skutek źle zorganizowanego strajku w przedsiębiorstwie, co dodatkowo wpływa na korzyść lokautu”²⁸. Wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje lokautu: ofensywny (prewencyjny) i defensywny. Celem pierwszego jest zapobieżenie zapowiedzianemu strajkowi, drugi stosowany jest przez pracodawcę w odpowiedzi na nielegalny strajk, który powoduje nadmierne lub rażące straty, gdy w czasie strajku dochodzi do dewastacji mienia pracodawcy. „W Polsce kwestia lokautu nie jest uregulowana, więc przyjmuje się, że lokauty są w Polsce zabronione”²⁹.

3. Dokumenty Kościoła na temat strajków

Wypowiedzi na temat strajków szukamy przede wszystkim w encyklikach społecznych, w soborowej konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym, a także w Katechizmie Kościoła Katolickiego. Rozpocznijmy jednak od wypowiedzi biskupa Moguncji Wilhelma Emanuela von Kettelera (1811-1877), czołowego katolickiego polityka społecznego swoich czasów. Otóż w 1860 roku wygłosił on „w Offenbach zwracającą uwagę mowę przed 10 000 robotników, która została również określona jako «Magna Charta katolickiego ruchu robotniczego». Domagał się w niej, przy zasadniczym uznaniu prawa do strajku i zrzeszania się, także podwyżki płac robotniczych, skrócenia czasu pracy, przyznania dni na odpoczynek, zakazu pracy dla dzieci

²⁷ Por. tamże.

²⁸ A. Bugaj, *Rozwiązywanie sporów...*, art. cyt.

²⁹ *Lokaut*, www.pl.wikipedia.org/wiki/Lokaut [dostęp: 29.03.2012].

i matek. Wyjaśnił on, że celem Kościoła nie jest usunięcie systemu kapitalistycznego, ale złagodzenie go i pozwolenie robotnikom na wzięcie udziału tak dalece, jak to możliwe we wszystkim, co w tym systemie jest dobre, w jego błogosławieństwach. Rozwiązanie kwestii społecznej jest wspólnym zadaniem Kościoła i państwa. Całkowicie w tym sensie wzywały Katholikentagen w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych do gruntownego usunięcia nędzy, pomocy państwa i jego ustawodawstwa³⁰.

Papież Leon XIII (1810-1903) nazwał biskupa Kettelera Wielkim Nauczycielem. Podobnie do Kettelera uważał, że w świecie robotników brak organizacji robotniczych walczących o prawa robotników, brak ustawodawstwa, panoszy się natomiast lichwa pieniężna i towarowa, a monopol zatrudnienia skupiony jest w rękach kapitalistów. Papież uważał, że tych wszystkich spraw nie da się załatwić bez organizacji robotniczych, czyli bez związków zawodowych. W swojej encyklice *Rerum novarum* (15 maja 1891)³¹ nie używa terminu „strajk”, lecz mówi o „porzucaniu lub zawieszaniu pracy w drodze zмовy robotników” oraz o „umówionym porzucaniu pracy i dobrowolnym bezrobociu”. W encyklice czytamy:

„W interesie tak dobra publicznego, jak prywatnego, leży, ażeby panowały pokój i zgoda; aby całe życie kierowane było przykazaniami boskimi i prawami natury; aby życie rodzinne opierało się na poszanowaniu ładu i na czci dla religii; aby tak w życiu prywatnym, jak publicznym kwitła pełna moralność; aby święcie przestrzegano sprawiedliwości i by nikt nie krzywdził bliźniego bezkarnie; aby wreszcie mężnie rosły pokolenia ku podporze państwa, a, jeśli zajdzie potrzeba, i ku jego obrońce” (*Rerum novarum* 29).

Papież Leon XIII wyjaśnia nadto, co może robotników prowadzić do porzucenia pracy: „Zbyt długa albo uciążliwa praca i uważana za zbyt niską płaca, skłaniają robotników do umówionego porzucania pracy i dobrowolnego bezrobocia” (*Rerum novarum* 31). Na podstawie wyżej przedstawionych tekstów można wysnuć wniosek, że:

„Leon XIII akceptuje naciskową funkcję związków zawodowych i przyznaje im prawo do strajków jako do środka obrony interesów pracowniczych przed wyzyskiem pracodawców, zachęca

³⁰ U. Brüggemann, *Kościół i kwestia socjalna*, tłum. G. Kulik, www.kns.gower.pl/knp/uwe.htm [dostęp: 4.04.2012].

³¹ Tekst polski: M. Radwan (red.), *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 1, Rzym-Lublin 1996, s. 63-92.

jednakże do unikania tej formy walki i proponuje zastąpienie jej instytucją stałego arbitrażu o charakterze przymusowym” (por. *Rerum novarum* 31)³².

Papież sugeruje, by roztropnie usuwać przyczyny strajków.

Papież Pius XI (1857-1939), w encyklice *Quadragesimo anno* (15 maja 1931³³, między innymi odniósł się do szczegółowych rozwiązań dotyczących świata pracy i własności. O strajkach wspomina jedynie w kontekście uwag o korporacjonizmie włoskim (*Quadragesimo anno* 91-94). Głosi zasadę wykluczającą z jednej strony strajk jako główną metodę protestu, z drugiej zaś sprzeciwia się lokautowi jako formie obrony właściciela przed protestami pracowniczymi. „Strajki i lokauty są zakazane; w razie zaś niemożności załatwienia sporu przez strony poważnie rozstrzyga władza” (*Quadragesimo anno* 94). Encyklika sugeruje, że tą „władzą” mogłaby być komisja trójstronna, jako najbardziej cywilizowana i obiektywna metoda rozwiązywania konfliktów zbiorowych.

Papież Jan XXIII w encyklice *Mater et magistra* (15 maja 1961)³⁴ zajmuje się światem robotniczym. Co do zasad, wedle których należy „rozwiązywać «kwestię robotniczą», zgodnie ze wskazaniem nauki chrześcijańskiej”, odwołuje się do nauczania papieża Leona XIII (*Mater et magistra* 7). Również w encyklice *Pacem in terris* (11 kwietnia 1963)³⁵ pamięta o robotnikach, ponieważ

„obecnie robotnicy na całym świecie domagają się energicznie, aby ich nigdzie nie traktowano jak przedmioty bezrozumne i bezwolne, którymi inni mogą się do woli posługiwać, lecz jako ludzi uczestniczących we wszystkich dziedzinach życia społeczności ludzkiej, to jest w sprawach gospodarczych i społecznych, w życiu publicznym oraz w dziedzinie nauki i wiedzy” (*Pacem in terris* 40).

W obu jednak encyklikach nie występuje termin „strajk”.

Papież Paweł VI podpisał soborową konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* dnia 7 grudnia 1965 roku³⁶. Konstytucja mówi m.in. o związkach zawodowych,

³² J. Kądziela, *O związkach zawodowych*, www.kns.gower.pl/filozofia/nsk.htm [dostęp: 4.04.2012].

³³ Tekst polski: M. Radwan (red.), dz. cyt., s. 105-146.

³⁴ Tekst polski: *Mater et magistra*, [w:] Jan XXIII i in., *Encykliki*, Warszawa 1981, s. 4-48.

³⁵ Tekst polski: *Pacem in terris*, tamże, s. 49-80.

³⁶ Tekst polski: *Gaudium et spes*, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1968, s. 537-620.

których swobodne zakładanie należy do podstawowych praw osoby ludzkiej. Związki zawodowe powołane są do łagodzenia konfliktów robotniczych. Konstytucja nie operuje terminem „strajk”, ale zachęca:

„Kiedy natomiast występują konflikty gospodarczo-społeczne, należy dokładać starań, aby dochodziło do załatwienia ich ugodowo. Chociaż zawsze należy dążyć przede wszystkim do szczerzej wymiany zdań między stronami, jednak i w dzisiejszych okolicznościach przerwanie pracy celem obrony swoich praw i spełnienia słuszných żądań pracowników może się okazać nieodzownym, jakkolwiek ostatecznym środkiem. Niech jednak i w tym wypadku poszukuje się jak najprędzej drogi do rokowań i do podjęcia na nowo rozmów w sprawie ugody” (*Gaudium et spes* 68).

Z tego wynika, że zamiast strajku winno się wejść na drogę rokowań i ugody szukać w rozmowach.

Papież Paweł VI w liście apostolskim *Octogesima adveniens* (14 maja 1971)³⁷ jeden punkt przeznacza robotnikom. Wyznacza także zadania, jakie mają związki zawodowe: mają reprezentować poszczególne kategorie pracowników i rozwijać poczucie odpowiedzialności za zakład. Dostrzegając w związkach zawodowych jedną z najważniejszych sił społecznych, czyni je odpowiedzialnymi, wraz z innymi siłami społecznymi, za realizację dobra wspólnego społeczeństwa; wreszcie Paweł VI jako pierwszy mówi o koszcie społecznym strajku.

Wielkim znawcą doktryny społecznej Kościoła był błogosławiony Jan Paweł II (1920-2005). Napisał trzy encykliki społeczne, ale kwestią pracy ludzkiej zajął się w *Laborem exercens* (14 września 1981)³⁸. W encyklice wszechstronnie omówione są kwestie robotnicze i problemy związane z pracą ludzką. Strajkom poświęca paragraf 20: określa cele, strukturę, mechanizmy i zadania związków zawodowych. Odnotowuje, że zabiegając o słuszne uprawnienia swych członków, związki zawodowe mogą się posługiwać metodą strajku. Zaznacza jednak, że metoda ta jest uprawniona pod odpowiednimi warunkami i we właściwych granicach. Wymienia pięć takich warunków:

- 1) pracownicy powinni (...) mieć zapewnione prawo do strajków, bez osobistych sankcji karnych za uczestnictwo w nim;
- 2) strajk pozostaje poniekąd środkiem ostatecznym i nie można go nadużywać;

³⁷ Tekst polski: M. Radwan (red.), *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 2, Rzym-Lublin 1996, s. 51-77.

³⁸ Tekst polski: *Laborem exercens*, [w:] Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, Kraków 2006, s. 106-143.

- 3) nie można zwłaszcza nadużywać go dla rozgrywek politycznych;
- 4) nie należy nigdy zapominać o tym, że nieodzownie usługi dla życia społecznego winny być zawsze zabezpieczone, w razie konieczności nawet przy pomocy odpowiednich środków prawnych;
- 5) nadużywanie strajku może prowadzić do sparaliżowania całego życia społeczno-ekonomicznego, co jest sprzeczne z wymogami wspólnego dobra społeczeństwa, które odpowiada także właściwie rozumianej naturze samej pracy.

11 października 1992 roku Jan Paweł II podpisał Katechizm Kościoła Katolickiego (KKK)³⁹. W Katechizmie są dwa zdania mówiące o moralnej ocenie strajku:

„Strajk jest moralnie uprawniony, jeżeli jest środkiem nieuniknionym, a nawet koniecznym, ze względu na proporcjonalną korzyść. Staje się on moralnie nie do przyjęcia, gdy towarzyszy mu przemoc lub też gdy wyznacza mu się cele bezpośrednio nie związane z warunkami pracy lub sprzeczne z dobrem wspólnym” (KKK 2435).

4. Podręczniki katolickiej nauki społecznej o strajkach

Podręczniki katolickiej nauki społecznej na ogół komentują, wyjaśniają i przedstawiają zagadnienia społeczne zawarte w oficjalnym nauczaniu Kościoła, zwłaszcza treści podawane w społecznych encyklikach papieskich. W wielu jednak przypadkach autorzy prezentują własne poglądy dotyczące omawianych zagadnień. Wszyscy są zgodni co do tego, że strajk jest środkiem ostatecznym do realizacji żądań pracowników dotyczących poprawy życia i pracy. Stanowi on bowiem zagrożenie dla pokoju i ładu wewnętrznego. Dlatego musi spełniać pewne warunki. Nestor katolickiej nauki społecznej prof. Czesław Strzeszewski uważa, że do strajków należy podchodzić ostrożnie. „Katolicka nauka moralna nie odrzuca legalności strajku, ale jako do gwałtownego środka, pociągającego za sobą ciężkie nieraz przestępstwa, odnosi się z dużą ostrożnością”⁴⁰. Cytuje też trzech autorów podających warunki legalności strajku.

Według L. Garrigueta tych warunków jest pięć: „1) Wyrażna niesprawiedliwość kontraktu pracy lub naruszenie go przez pracodawcę. 2) Brak związania wyraźnym kontraktem pracy, ale i w tym obowiązuje zachowanie przepisów zwyczajowych przyjętych w danej okolicy i branży wytwórczej. 3) Z prawa do porzucenia pracy nie wypływa automatycznie prawo do namowy do strajku, do szerzenia strajku, chyba, że istnieją po temu przyczyny poważne i pewne. 4) Do słusz-

³⁹ Tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. II poprawione, Poznań 2002.

⁴⁰ Cz. Strzeszewski, *Praca ludzka...*, dz. cyt., s. 245.

nego strajku można nakłaniać pracowników tylko drogą namowy, lecz nigdy przymusu i gwałtu. 5) W czasie słusznego strajku robotnicy obowiązani są do poszanowania zarówno osób, jak i ich własności⁴¹.

Inne warunki słusznego strajku wysuwa autor irlandzki G.R. Clune – jest ich również pięć: 1) Przyczyną strajku musi być poważne naruszenie sprawiedliwości społecznej. Strajk nie może być podjęty dla błażej przyczyny, choćby słuszej, jeżeli przewiduje się, że może pociągnąć za sobą wiele trudności, biedy, upadków moralnych, zdrażeń klasowych. 2) Zło, które wyrządzone zostaje strajkiem, nie może leżeć w bezpośrednim pragnieniu i interesie robotnika. 3) Strajk może być słuszny, choćby nawet nie było widoków na jego bezpośrednie powodzenie, jeżeli przyczyni się do zwrócenia uwagi społeczeństwa na niesprawiedliwość społeczną, jaka zachodzi w stosunkach pracy. 4) Środki przeprowadzenia strajku winny być moralne. 5) Słuszny strajk powinien mieć rozsądne widoki powodzenia⁴².

Inne punkty słuszności strajku wymienia Edward Ross: „1) Słuszna przyczyna. 2) Brak możliwości pokojowego załatwienia zatargu. 3) Waga motywów strajku przewyższa szkody wyrządzone przez strajk. 4) Istnieje rozsądna nadzieja zwycięstwa. Ross dorzuca jeszcze, że użycie siły w czasie strajku, czy to w stosunku do pracodawcy, czy też łamistrajków – może być słuszne tylko wówczas, gdy osiągnięte w ten sposób rezultaty przewyższą wywołany nim zamęt społeczny, i dodaje, że w praktyce nigdy to nie będzie miało miejsca⁴³.

Dwaj autorzy w dziedzinie katolickiej nauki społecznej, ks. Franciszek Kampka i o. Jan Mazur są mniej więcej zgodni co do czterech warunków godziwości strajku: 1) słuszna przyczyna, 2) brak możliwości pokojowego załatwienia sporu, 3) waga motywów strajku przewyższa szkody (przewidywalne), jakie strajk może wyrządzić, 4) istnieje rozsądna nadzieja zwycięstwa⁴⁴. Ojciec Mazur uważa, iż wymienione przez niego warunki wymagają kilku wyjaśnień. Otóż za słuszną przyczynę strajku można uznać wyraźną niesprawiedliwość umowy o pracę lub naruszenie umowy sprawiedliwej przez pracodawcę. Taką przyczyną może też być niesprawiedliwość dotycząca konkretnego pracownika czy grupę pracowników. Wówczas strajk może być podjęty w imię solidarności robotniczej. Przed przystąpieniem do strajku istnieje moralny obowiązek uprzed-

⁴¹ Tenże.

⁴² Tenże.

⁴³ Tenże, s. 245-246.

⁴⁴ Por. F. Kampka, *Istota i zadania związków zawodowych w świetle dokumentów społecznych Kościoła*, Lublin 1990, s. 243-244; J. Mazur, *Katolicka nauka społeczna*, Kraków 1992, s. 236.

niego wyczerpania przez pracowników wszystkich środków polubownego załatwienia sporu w imię miłości społecznej, o czym była już zresztą mowa. Z zasady każdy strajk należy uznać za zło społeczne. Strajk jest złem koniecznym⁴⁵, co do którego obowiązuje zasada wyboru mniejszego zła. Innymi słowy, zło, jakiego unika się przez strajk, musi być większe niż to, które strajk za sobą pociąga. Przy czym zaznaczyć należy jeszcze, że do strajku nie można nakłaniać pracowników na drodze przymusu fizycznego lub moralnego, lecz tylko za pomocą namowy i negocjacji.

Wracając do warunków podejmowania strajku warto przytoczyć te, które podsuwa wielki przedstawiciel katolickiej nauki społecznej ks. prof. Władysław Piwowarski. Mówi on o trzech warunkach: „1) rzeczywista i słuszna przyczyna, związana zwykle z podłożem ekonomicznym, socjalnym, rzadziej politycznym; 2) uprzednie wyczerpanie przez pracowników wszystkich metod pokojowego rozwiązania konfliktu; 3) przewidywana i rozsądna nadzieja na zwycięstwo proklamowanego strajku”⁴⁶.

Słownik społeczny odnośnie dopuszczalności strajku przypomina tradycyjną naukę społeczną Kościoła i formułuje trzy kryteria: sprawiedliwość, godziwość i konieczność. „Zgodnie z pierwszym kryterium strajk może być bronią przeciwko niesprawiedliwej umowie lub następstwem nie wywiązania się z umowy przez pracodawcę. Drugie kryterium głosi, że cel strajku musi być godziwy i dotyczyć np. sprawiedliwej płacy czy sprawiedliwego postępowania władz państwowych. Wreszcie kryterium trzecie stanowi, że strajk może nastąpić dopiero po wyczerpaniu innych środków prawnych”⁴⁷.

Z powyższych wywodów wynika, że strajk w rozumieniu katolickiej nauki społecznej jest dopuszczalną formą protestów robotniczych, oczywiście w ramach przedstawionych warunków. Przy stosowaniu strajku nigdy nie wolno zapominać o rozsądnych granicach oraz o uwzględnieniu wymogów dobra wspólnego. Prawo do strajku znajduje się w *Pakcie Praw Gospodarczych* (§ 8)⁴⁸ – przywódcy państw i rządów Wspólnoty Europejskiej przyjęli na posiedzeniu w Strasburgu dnia 9 grudnia 1989 roku deklarację stanowiącą *Kartę podstawowych praw socjalnych pracobiorców w krajach Wspólnoty Europejskiej*: „prawo do

⁴⁵ Por. T. Herr, *Wprowadzenie do katolickiej nauki społecznej*, tłum. A. Morusek, Kraków 1999, s. 207.

⁴⁶ W. Piwowarski (red.), *Słownik katolickiej nauki społecznej*, Warszawa 1993, s. 174.

⁴⁷ R. Matyja, *Związki zawodowe*, [w:] B. Szlachta (red.), *Słownik społeczny*, Kraków 2004, s. 1634.

⁴⁸ Por. J. Wratny, *Obowiązek pracy, prawo do pracy oraz uprawnienia człowieka pracującego*, „Chrześcijanin w świecie”, nr 16, 1984, s. 35.

podejmowania działań zbiorowych w przypadku zaistniałego konfliktu interesów obejmuje również prawo do strajku⁴⁹.

Natomiast opracowany przez Unię Mechlińską w 1927 roku *Kodeks Społeczny* wskazuje na trzy zasadnicze sprawdziany słuszności strajku: dobro społeczne, sprawiedliwość i miłość⁵⁰. W sytuacji bezpośredniego zagrożenia dobra wspólnego wydają się być usprawiedliwione takie przepisy prawne, które zabraniają korzystania z prawa strajku. „Dobro społeczne jest nadrzędne i poczucie moralne wymaga zakazu strajków. W takim przypadku państwo może użyć represji lub zorganizować służbę zastępczą, np. zmobilizować wojsko do pomocy⁵¹. Jeszcze przed proklamacją strajku z tytułu sprawiedliwości muszą być podjęte wszystkie inne środki mniej szkodliwe, którymi w danej chwili można zadysponować. Miłość bliźniego wskazuje na konieczność dążenia do polubownego załatwienia każdego zatargu⁵².

Ksiądz biskup Piotr Jarecki stawia pytanie: „Strajk – nieszczęście czy prawo?” – i odpowiada, że strajk „zarówno jest nieszczęściem, jak i prawem⁵³. W tym przypadku mamy do czynienia z pewną ewolucją poglądów. Papież Leon XIII strajk nazywał nieszczęściem czy nawet nieprzyzwoitością, w każdym razie jest to „największe nieszczęście kwestii robotniczej”. Natomiast osiemdziesiąt lat później papież Paweł VI w liście apostołskim *Octogesima adveniens* używa w stosunku do strajku zupełnie innej terminologii. Jest to jeden z nielicznych tekstów nauki społecznej Kościoła nazywający strajk prawem. O strajku mówi się w kontekście pozytywnego wykładu na temat prawa związkowego oraz bardzo ważnej roli związków zawodowych. Mają one reprezentować różne kategorie pracowników, zacieśniać ich współpracę w celu rozwoju ekonomicznego społeczeństwa, pogłębiać poczucie odpowiedzialności za realizację dobra wspólnego. Strajk jest więc prawem, któremu w tym samym podmiocie odpowiada obowiązek. A zatem prawo do strajku łączy się z obowiązkiem odpowiedzialnego strajkowania⁵⁴.

⁴⁹ *Karta socjalna wspólnoty europejskiej*, www.zdrowiepubliczne.info/pliki/materialy/semestr%203/polityka%20spo%20B3eczna/KARTA%20SOCJALNA%20WSP%20D3LN0TY%20EUROPEJSKIEJ.doc [dostęp: 5.04.2012].

⁵⁰ Por. T. Borutka, *Życie społeczno-ekonomiczne*, [w:] tenże i in. (red.), *Katolicka nauka społeczna*, Częstochowa-Jasna Góra 1999, s. 266.

⁵¹ J. Auleytner, *Polityka społeczne. Teoria i praktyka*, Warszawa 1997, s. 179.

⁵² Por. J. Mazur, *Katolicka nauka...*, dz. cyt., s. 235.

⁵³ P. Jarecki, *Strajk – nieszczęście czy prawo?*, www.kns.gower.pl/filozofia/strajk.htm [dostęp: 5.04.2012].

⁵⁴ Tamże.

Jeszcze raz wracamy do problemu lokautu jako odpowiedzi na strajk. Jedyny papież, który przeciwstawił się tak strajkowi, jak i lokautowi, to był Pius XI. Twierdził on, że „strajki i lokauty są zakazane” (*Quadragesimo anno* 94). Negatywnie o lokautach wypowiedział się też profesor Strzeszewski. „W przeciwieństwie do strajku, katolicka myśl społeczna potępia zasadniczo tak zwany lokaut, zamknięcie przedsiębiorstwa celem wywarcia nacisku na pracowników, obniżenia im płac, zmiany umowy o pracę”⁵⁵. Są jednak autorzy, którzy mają inne zdanie na temat lokautu, np. zmarły w 2007 roku niemiecki profesor katolickiej nauki społecznej, ksiądz Theodor Herr uważał, że „strajk i lokaut są legalnymi środkami walki robotników i pracodawców. Ich forma, jaką stosuje się współcześnie, miała swój początek w walkach i sporach społecznych pomiędzy robotnikami a przedsiębiorcami w XIX wieku”⁵⁶. Professor Herr przytoczył wyrok Federalnego Trybunału Pracy w Kassel z 10 czerwca 1980 roku, że „lokaut, łącznie z formą «sektorową», jest legalną metodą walki w świecie pracy, i potwierdził tym samym dotychczasową ich prawomocność”⁵⁷. Wydaje się, że ksiądz profesor Tadeusz Borutka, w sprawach lokautu, godzi Strzeszewskiego z Herrem. Pisze: „choć lokauty wzbudzają dużo zastrzeżeń, to jednak nie można odmówić im legalności, bo wówczas utrzymanie prawa do strajku sprowadziłoby się do przyznania związkom zawodowym możliwości dyktowania nieograniczonych warunków w konflikcie społeczno-gospodarczym”⁵⁸.

~ . ~

Waldemar Wesoly SVD Strajk w katolickiej doktrynie społecznej

Streszczenie

Strajk polega na wspólnym przerwaniu pracy przez pracowników w celu wymuszenia poprawy warunków pracy i warunków socjalno-bytowych. Historia Polski w minionym stuleciu upłynęła pod znakiem strajków – od strajku szkolnego we Wrześni w 1901 roku, po protesty pielęgniarek w 2010 roku. Strajki organizowane przez „Solidarność” w latach 80.-90. minionego stulecia przyczyniły się do obalenia komunizmu.

⁵⁵ Cz. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994, s. 492.

⁵⁶ T. Herr, *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 207.

⁵⁷ Tamże, s. 211.

⁵⁸ T. Borutka, *Życie...*, art. cyt., s. 266.

W wypowiedziach papieży dotyczących strajków mamy do czynienia z pewną ewolucją poglądów. Papież Leon XIII przyznaje robotnikom prawo do strajku, ale nazywa go „nieszczęściem”. Papież Pius XI mówi, że „strajki są zakazane”. Jan Paweł II podkreśla, że jest to „środek ostateczny” i nie wolno go nadużywać dla „rozgrywek politycznych”.

Autorzy podręczników do katolickiej nauki społecznej są zgodni, że strajk jest środkiem ostatecznym do realizacji żądań pracowników dotyczących poprawy ich życia i pracy. Jest moralnie uzasadniony, zwłaszcza, gdy sporu nie można załatwić pokojowo i gdy jest rozsądna nadzieja zwycięstwa. Strajk jest złem koniecznym. Przeciwnieństwem strajku jest lokaut, który polega na zamknięciu przedsiębiorstwa i zwolnieniu protestujących pracowników przez pracodawców. Zarówno strajkiem, jak i lokautem zainteresowany jest Kościół oraz państwo. Kościół – ponieważ kształtuje postawy społecznej odpowiedzialności za dobro wspólne; państwo – ponieważ powinno prowadzić mądrą politykę społeczną i tym samym przeciwdziałać sytuacjom, w których ludziom dzieje się krzywda.

Słowa kluczowe: strajk, historia, historia Polski, „Solidarność”, prawo.

Waldemar Wesoły SVD Streik in die Katholische Soziallehre

Zusammenfassung

Streik ist eine kollektive Arbeitsniederlegung, vollendet durch die Arbeiter, mit dem Ziel bessere Arbeits- und Sozial-Existenzielle Bedingungen zu erzwingen. Die Geschichte Polens im vergangenen Jahrhundert verlief unter dem Zeichen der Streiks ab – von dem Schulstreik in Września im Jahre 1901 bis zu den Protesten der Krankenschwestern im Jahre 2010. Die organisierten Streiks durch die „Solidarność“ in den 80.- 90. Jahren des vorigen Jahrhunderts verursachten die Niederstürzung des Kommunismus.

In den Äußerungen der Päpste, über Streiks, haben wir mit gewisse Evolution der Anschauungen zu tun. Papst Leo XIII gebilligt den Arbeitern ein Streikrecht zu, aber er nennt ihn Unglück. Papst Pius XI sagt: «Arbeitseinstellungen sind verboten». Der selige Papst Johannes Paul II unterstreicht, dass der Streik ein erlaubtes, aber „äußerstes Mittel“ ist und man darf ihn nicht missbrauchen für „politisches Taktieren“.

Verfasser der Lehrbücher der Katholischen Soziallehre sind einstimmig, dass Streik ein endgültiges Mittel ist bei Realisierung der Anforderungen von Arbeitnehmer wenn es um Besserung des Lebens und der

Arbeit anbelangt. Man kann ihn moralisch anerkennen, vor allem, wenn man den Streit friedlich nicht erledigen kann, aber es muss eine rationale Hoffnung auf ein Sieg geben. Streik ist grundsätzlich Böse, aber ein notwendiger Böse. Im Gegenteil zu Streiks ist eine Aussperrung (Lokaut), die besteht aus der Verhinderung der Arbeitsmöglichkeit des Lohnabhängigen durch den Unternehmer. Mit Streik und Aussperrung interessieren sich sowohl die Kirche wie der Staat. Die Kirche – weil sie die Haltung der gesellschaftlicher Verantwortung für das gemeinsame Gut gestaltet, der Staat – weil er eine kluge soziale Politik führen soll um dadurch den Situationen entgegenwirken, in denen den Menschen ein Unrecht geschieht.

Stichwörter: Streik, Geschichte, Geschichte Polens, „Solidarität“, Recht.

Waldemar Wesoly SVD Strike in the Catholic Social Doctrine

Abstract

A strike is a mutual discontinuation of work by the workers with the aim to extort better working, social and living conditions from the employers. The last century's history of Poland was marked by strikes – from the school strike in Wrzesnia of 1901 to the nurses' protests of 2010. The strikes organised by "Solidarity" in 1980s – 1990s significantly contributed to the fall of communism.

In papal statements concerning strikes we deal with a kind of evolution in attitudes. Pope Leon XIII grants the workers the right to strike, though he describes it as "misfortune." Pope Pius XI believes that "strikes are prohibited." John Paul II emphasises that it is "last resort" and it must not be overused for "political games."

The authors of catholic social science textbooks all agree that strike is the ultimate means to implement the workers' demands concerning the improvement of their living and working conditions. It is morally justified especially when the dispute cannot be resolved peacefully and there is reasonable hope for the victory. Strike is a necessary evil. A lockout is opposite to strike and it means the company is locked and the workers are laid off by their employers. The Church and the state are interested in both – a strike and a lockout; the Church because it shapes the social attitudes of the responsibility for the common good; the state – because it should carry out a wise social policy and thus counteract situations of people experiencing misery.

Key words: strike, history, history of Poland, „Solidarity“, law.